Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 25ης Φεβρουαρίου 2025*

«Προδικαστική παραπομπή – Ανταγωνισμός – Δεσπόζουσα θέση – Άρθρο 102 ΣΛΕΕ – Ψηφιακές αγορές – Ψηφιακή πλατφόρμα – Άρνηση κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως η οποία έχει αναπτύξει ψηφιακή πλατφόρμα να επιτρέψει σε τρίτη επιχείρηση, η οποία έχει αναπτύξει εφαρμογή, την πρόσβαση στην πλατφόρμα, διασφαλίζοντας τη διαλειτουργικότητα μεταξύ της εν λόγω πλατφόρμας και της εφαρμογής αυτής – Εκτίμηση της αναγκαιότητας της πρόσβασης σε ψηφιακή πλατφόρμα – Αποτελέσματα της προσαπτόμενης συμπεριφοράς – Αντικειμενική δικαιολόγηση – Ανάγκη να εκπονήσει η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση πρότυπο για μια κατηγορία εφαρμογών προκειμένου να καταστεί δυνατή η πρόσβαση – Ορισμός της σχετικής αγοράς επόμενου σταδίου»

Στην υπόθεση C-233/23,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Consiglio di Stato (Συμβούλιο της Επικρατείας, Ιταλία) με απόφαση της 7ης Απριλίου 2023, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 13 Απριλίου 2023, στο πλαίσιο της δίκης

Alphabet Inc.,

Google LLC,

Google Italy Srl

κατά

Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato,

παρισταμένων των:

Enel X Italia Srl,

Enel X Way Srl,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, Πρόεδρο, F. Biltgen, K. Jürimäe, K. Λυκούργο, I. Jarukaitis, M. L. Arastey Sahún, S. Rodin, A. Kumin, N. Jääskinen και Δ. Γρατσία, προέδρους τμήματος, E. Regan, I. Ziemele και O. Spineanu-Matei (εισηγήτρια), δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

γενική εισαγγελέας: L. Medina

γραμματέας: C. Di Bella, διοικητικός υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 23ης Απριλίου 2024,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– οι Alphabet Inc., Google LLC και Google Italy Srl, εκπροσωπούμενες από τους N. Latronico, M. Siragusa και M. Zotta, avvocati, και τον A. Lamadrid de Pablo, abogado,

– οι Enel X Italia Srl και Enel X Way Srl, εκπροσωπούμενες από τους F. Cintioli και G. Lo Pinto, avvocati,

– η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από την L. Fiandaca και τον F. Sclafani, avvocati dello Stato,

– η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους Β. Μπαρουτά και Κ. Μπόσκοβιτς,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον G. Conte και την C. Sjödin,

– η Εποπτεύουσα Αρχή της ΕΖΕΣ, εκπροσωπούμενη από την C. Simpson και τον M. Sánchez Rydelski,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα, που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2024,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 102 ΣΛΕΕ.

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ των Alphabet Inc., Google LLC και Google Italy Srl, αφενός, και της Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (Αρχής προστασίας του ανταγωνισμού και της αγοράς, Ιταλία, στο εξής: AGCM), αφετέρου, σχετικά με την απόφαση της αρχής αυτής να επιβάλει κυρώσεις στις εν λόγω εταιρίες για παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, επειδή αρνήθηκαν να καταστήσουν δυνατή τη διαλειτουργικότητα μεταξύ εφαρμογής που είχε αναπτύξει τρίτη επιχείρηση με σκοπό την παροχή υπηρεσιών σχετικών με την επαναφόρτιση ηλεκτρικών αυτοκινήτων οχημάτων και της ψηφιακής πλατφόρμας Android Auto (στο εξής: Android Auto), την οποία προσέφεραν οι εν λόγω εταιρίες.

Το νομικό πλαίσιο

3 Το άρθρο 102 ΣΛΕΕ ορίζει τα εξής:

«Είναι ασυμβίβαστη με την εσωτερική αγορά και απαγορεύεται, κατά το μέτρο που δύναται να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, η καταχρηστική εκμετάλλευση από μία ή περισσότερες επιχειρήσεις της δεσπόζουσας θέσης τους εντός της εσωτερικής αγοράς ή σημαντικού τμήματός της.

Η κατάχρηση αυτή δύναται να συνίσταται ιδίως:

α) στην άμεση ή έμμεση επιβολή μη δικαίων τιμών αγοράς ή πωλήσεως ή άλλων όρων συναλλαγής,

β) στον περιορισμό της παραγωγής, της διαθέσεως ή της τεχνολογικής αναπτύξεως επί ζημία των καταναλωτών,

γ) στην εφαρμογή ανίσων όρων επί ισοδυνάμων παροχών έναντι των εμπορικώς συναλλασσομένων, με αποτέλεσμα να περιέρχονται αυτοί σε μειονεκτική θέση στον ανταγωνισμό,

δ) στην εξάρτηση της συνάψεως συμβάσεων από την αποδοχή, εκ μέρους των συναλλασσομένων, προσθέτων παροχών που εκ φύσεως ή σύμφωνα με τις εμπορικές συνήθειες δεν έχουν σχέση με το αντικείμενο των συμβάσεων αυτών.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

4 Η Google είναι θυγατρική εταιρία της Alphabet, ελέγχει δε την Google Italy, που εδρεύει στην Ιταλία.

5 Η Google ανέπτυξε το Android OS, ένα λειτουργικό σύστημα για κινητές συσκευές διαφόρων κατασκευαστών. Το σύστημα αυτό, το οποίο διατίθεται με άδεια open source (ανοικτού κώδικα), μπορεί, κατ’ αρχήν, να χρησιμοποιηθεί δωρεάν και να τροποποιηθεί, χωρίς να απαιτείται άδεια.

6 Η πλατφόρμα Android Auto, η οποία τέθηκε σε κυκλοφορία το 2015 από την Google, αναπτύχθηκε για τις κινητές συσκευές που λειτουργούν με το λειτουργικό σύστημα Android OS, προκειμένου οι χρήστες τους να έχουν πρόσβαση, απευθείας στην οθόνη του συστήματος πληροφόρησης και ψυχαγωγίας αυτοκινήτου οχήματος, σε εφαρμογές που υπάρχουν στις συσκευές αυτές.

7 Προκειμένου να διασφαλιστεί η διαλειτουργικότητα κάθε εφαρμογής με την Android Auto, χωρίς παράλληλα να απαιτηθεί για τον σκοπό αυτό η διενέργεια μακροχρόνιων και δαπανηρών δοκιμών, η Google προσφέρει λύσεις για ολόκληρες κατηγορίες εφαρμογών με τη μορφή «templates» (προτύπων) για κάθε λύση διαλειτουργικότητας (στο εξής: πρότυπο). Τα πρότυπα αυτά παρέχουν σε τρίτους τη δυνατότητα να δημιουργούν εκδόσεις των δικών τους εφαρμογών που να είναι διαλειτουργικές με την Android Auto. Στα τέλη του 2018 υπήρχαν διαθέσιμα πρότυπα για τις εφαρμογές πολυμέσων και ανταλλαγής μηνυμάτων. Για να ανταποκριθεί στις ανάγκες των χρηστών εφαρμογών πλοήγησης, η Google ανέπτυξε επίσης ή απέκτησε εφαρμογές χάρτη και πλοήγησης, δηλαδή τις Google Maps και Waze, οι οποίες είναι διαλειτουργικές με την

Android Auto. Επιπλέον, η Google επέτρεψε, σε ορισμένες περιπτώσεις, σε τρίτους προγραμματιστές να δημιουργήσουν εξατομικευμένες εφαρμογές ελλείψει προκαθορισμένου προτύπου.

8 Η ENEL X Italia Srl ανήκει στον όμιλο Enel, ο οποίος διαχειρίζεται πάνω από το 60 % των διαθέσιμων σταθμών επαναφόρτισης για τα ηλεκτρικά αυτοκίνητα οχήματα στην Ιταλία, και παρέχει υπηρεσίες για την εν λόγω επαναφόρτιση.

9 Τον Μάιο του 2018 η Enel X Italia έθεσε σε κυκλοφορία την εφαρμογή JuicePass, η οποία είναι διαθέσιμη για τους χρήστες κινητών συσκευών που λειτουργούν με το λειτουργικό σύστημα Android OS και μπορεί να μεταφορτωθεί από το Google Play. Η εφαρμογή αυτή προορίζεται να προσφέρει μια σειρά λειτουργιών για την επαναφόρτιση ηλεκτρικών αυτοκινήτων οχημάτων. Ειδικότερα, προορίζεται να παρέχει στους χρήστες ηλεκτρικών αυτοκινήτων οχημάτων τη δυνατότητα να αναζητούν σταθμούς επαναφόρτισης σε χάρτη και να προβαίνουν σε κράτηση για τέτοιους σταθμούς, να μεταφέρουν την αναζήτηση στην εφαρμογή Google Maps προκειμένου να καταστεί δυνατή η πλοήγηση προς τον επιλεγμένο σταθμό επαναφόρτισης και να εκκινούν, να διακόπτουν και να παρακολουθούν την περίοδο επαναφόρτισης καθώς και την αντίστοιχη πληρωμή.

10 Τον Σεπτέμβριο του 2018 η Enel X Italia ζήτησε από την Google να προβεί στις αναγκαίες ενέργειες για να διασφαλίσει τη διαλειτουργικότητα της JuicePass με την Android Auto, όπερ η Google αρνήθηκε να πράξει, με την αιτιολογία ότι οι εφαρμογές πολυμέσων και ανταλλαγής μηνυμάτων ήταν οι μόνες διαλειτουργικές με την Android Auto εφαρμογές τρίτων επιχειρήσεων. Κατόπιν νέου αιτήματος της Enel X Italia, το οποίο υποβλήθηκε τον Δεκέμβριο του 2018, η Google αρνήθηκε εκ νέου, τον Ιανουάριο του 2019, να προβεί στις ενέργειες αυτές, για λόγους ασφάλειας και λόγω της ανάγκης ορθολογικής κατανομής των αναγκαίων πόρων για τη δημιουργία ενός νέου προτύπου.

11 Στις 12 Φεβρουαρίου 2019 η Enel X Italia προσέφυγε στην AGCM, υποστηρίζοντας ότι η συμπεριφορά της Google, η οποία συνίστατο στην αδικαιολόγητη άρνησή της να καταστήσει δυνατή τη χρήση της εφαρμογής JuicePass μέσω της Android Auto, συνιστούσε παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ.

12 Τον Οκτώβριο του 2020, η Google δημοσίευσε πρότυπο για τον σχεδιασμό πειραματικών εκδόσεων εφαρμογών επαναφόρτισης ηλεκτρικών αυτοκινήτων οχημάτων οι οποίες ήταν διαλειτουργικές με την Android Auto.

13 Με απόφαση της 27ης Απριλίου 2021, η AGCM εκτίμησε ότι η συμπεριφορά της Google, η οποία συνίστατο στην παρεμπόδιση και στην καθυστέρηση της διαθεσιμότητας της εφαρμογής JuicePass στην πλατφόρμα Android Auto, συνιστούσε κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης κατά την έννοια του άρθρου 102 ΣΛΕΕ. Η εν λόγω αρχή διέταξε την Google, μεταξύ άλλων, να δημοσιεύσει την τελική έκδοση του προτύπου για τη δημιουργία εφαρμογών επαναφόρτισης ηλεκτρικών αυτοκινήτων οχημάτων και να αναπτύξει ενδεχόμενες λειτουργίες που επισημάνθηκαν από την Enel X Italia ως ουσιώδεις και λείπουν από την έκδοση αυτή. Η εν λόγω αρχή επέβαλε επίσης πρόστιμο ύψους 102 084 433,91 ευρώ στην Alphabet, στην Google και στην Google Italy, ευθυνόμενες εις ολόκληρον.

14 Οι εταιρίες αυτές άσκησαν προσφυγή κατά της αποφάσεως της AGCM ενώπιον του Tribunale amministrativo regionale per il Lazio (διοικητικού πρωτοδικείου περιφέρειας Λατίου, Ιταλία), το οποίο την απέρριψε στο σύνολό της.

15 Οι εν λόγω εταιρίες προσέβαλαν την πρωτόδικη απόφαση ενώπιον του Consiglio di Stato (Συμβουλίου της Επικρατείας, Ιταλία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου.

16 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η AGCM εκτίμησε ότι, απαντώντας στο αίτημα της Enel X Italia, η Google δεν παρέσχε τις κατάλληλες λύσεις πληροφορικής και, ως εκ τούτου, παρεμπόδισε και καθυστέρησε αδικαιολόγητα τη διαθεσιμότητα της εφαρμογής JuicePass στην πλατφόρμα Android Auto. Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι η AGCM έκρινε ότι η συμπεριφορά της Google, λόγω της δεσπόζουσας θέσης της, ήταν σημαντική όσον αφορά την προστασία του ανταγωνισμού και τη δυναμική της αγοράς, δεδομένου ότι η Google διαδραματίζει κεντρικό ρόλο προκειμένου, ειδικότερα, να μπορέσουν να αποκτήσουν οι επαγγελματίες χρήστες, εν προκειμένω οι προγραμματιστές, πρόσβαση στο κοινό που αποτελείται από τους τελικούς χρήστες εφαρμογών. Ειδικότερα, τα είδη και τα ειδικά χαρακτηριστικά των εφαρμογών που μπορούν να εμφανισθούν στην Android Auto καθώς και ο χρόνος καθορισμού και παροχής των αναγκαίων εργαλείων προγραμματισμού εξαρτώνται αποκλειστικώς από την Google.

17 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει επίσης ότι κατά την AGCM υφίσταται πραγματικός ανταγωνισμός μεταξύ των εφαρμογών Google Maps και JuicePass, δεδομένου ότι οι δύο αυτές εφαρμογές προσφέρουν υπηρεσίες αναζήτησης και πλοήγησης όσον αφορά τους σταθμούς επαναφόρτισης ηλεκτρικών αυτοκινήτων οχημάτων. Κατά την AGCM, υφίσταται επίσης δυνητικός ανταγωνισμός μεταξύ των εν λόγω εφαρμογών, διότι η JuicePass παρέχει λειτουργίες οι οποίες είναι νέες, αλλά θα μπορούσαν στο μέλλον να ενσωματωθούν στην Google Maps. Το αιτούν δικαστήριο προσθέτει ότι η AGCM εκτίμησε ότι, λαμβανομένης υπόψη της μερικής αλληλεπικάλυψης μεταξύ των εν λόγω εφαρμογών καθώς και της ενσωμάτωσης της εφαρμογής Google Maps στην Android Auto, ενώ η εφαρμογή JuicePass είχε αποκλειστεί από την πλατφόρμα αυτή, η άρνηση της Google έπρεπε να εξεταστεί εντασσόμενη στο πλαίσιο άρνησης διαλειτουργικότητας, ισοδυναμούσας με άρνηση σύναψης σύμβασης, η οποία είχε ως αποτέλεσμα παραβίαση της αρχής της ισότητας των όρων ανταγωνισμού, λόγω της παροχής αθέμιτου πλεονεκτήματος υπέρ της εφαρμογής της Google, εις βάρος της εφαρμογής ανταγωνιστή της εν λόγω εταιρίας.

18 Ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, η Alphabet, η Google και η Google Italy υποστηρίζουν, μεταξύ άλλων, ότι η AGCM δεν εξέτασε ορθώς τις συνθήκες βάσει των οποίων μπορεί να εκτιμηθεί αν η άρνηση προμήθειας είναι καταχρηστική και προσάπτουν, κατ' ουσίαν, στην εν λόγω αρχή ότι δεν ανέλυσε τον απαραίτητο χαρακτήρα που έχει για την εφαρμογή JuicePass η πρόσβαση στην Android Auto. Υποστηρίζουν επίσης ότι η συμπεριφορά της Google δικαιολογούνταν από αντικειμενικούς και θεμιτούς λόγους.

19 Επιπλέον, οι εταιρίες αυτές υποστηρίζουν ότι, δεδομένου ότι η συμπεριφορά που τους προσάπτεται αφορά την πρόσβαση στην Android Auto, ήταν αναγκαίο, προκειμένου να διαπιστωθεί κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης, να οριστεί η σχετική αγορά στην οποία δραστηριοποιείται η Android Auto και να διαπιστωθεί ότι η εφαρμογή αυτή δέσποζε στην εν λόγω αγορά. Επιπλέον, θεωρούν ότι η AGCM δεν προσδιόρισε τη σχετική αγορά επόμενου σταδίου, ούτε τη δεσπόζουσα θέση της Google στην αγορά αυτή, αλλά περιορίστηκε να προσδιορίσει ένα «ανταγωνιστικό περιβάλλον» στο οποίο οι εφαρμογές πλοήγησης ανταγωνίζονται τις εφαρμογές επαναφόρτισης ηλεκτρικών αυτοκινήτων οχημάτων, χωρίς να προβεί στην αναγκαία ανάλυση προκειμένου να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ένα τέτοιο «ανταγωνιστικό περιβάλλον» συνιστά σχετική αγορά υπό το πρίσμα του δικαίου του ανταγωνισμού. Τέλος, υποστηρίζουν ότι δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι υφίσταται σχέση ανταγωνισμού μεταξύ της Google Maps και της JuicePass.

20 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, λαμβανομένων υπόψη των συνεπειών που δύναται να έχει η συμπεριφορά της Google στον συγκεκριμένο οικονομικό τομέα στον οποίο εντάσσεται, η συμπεριφορά αυτή μπορεί να συνιστά καταχρηστική άρνηση προμήθειας και να παραβιάζει το άρθρο 102 ΣΛΕΕ.

21 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η Google κατέχει δεσπόζουσα θέση στην αγορά χάρη στο λειτουργικό σύστημα Android OS και στο Google Play, δεδομένου ότι η Android Auto αποτελεί απλώς ανάπτυξη του εν λόγω λειτουργικού συστήματος για το σύστημα πληροφόρησης και ψυχαγωγίας αυτοκινήτου οχήματος. Η πρόσβαση στην Android Auto φαίνεται να είναι «απαραίτητη» για να μπορέσει η Enel X Italia να προσφέρει στους τελικούς χρήστες εφαρμογές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν εύκολα και με ασφάλεια όταν οι τελικοί χρήστες οδηγούν αυτοκίνητο όχημα. Συναφώς, θα πρέπει να συνεκτιμηθεί η ταχύτητα των εξελίξεων στον ψηφιακό τομέα, που μπορεί να οδηγήσει στο να θεωρηθούν «απαραίτητα» προϊόντα ή υπηρεσίες που είχαν σχεδιαστεί αρχικώς μόνον για να διευκολύνουν τη χρήση ήδη υφιστάμενων αγαθών.

22 Κατά το αιτούν δικαστήριο, η συμπεριφορά της Google προκύπτει ότι είναι δυνητικώς ικανή να εξαλείψει τον ανταγωνισμό στην αγορά. Συγκεκριμένα, λαμβανομένων υπόψη των χαρακτηριστικών των ψηφιακών αγορών, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι αν δεν είχε καταστεί δυνατόν να αποκτήσει πρόσβαση στην Android Auto, η εφαρμογή JuicePass δεν θα παρουσίαζε πλέον ενδιαφέρον για τους καταναλωτές και ότι μια τέτοια συμπεριφορά θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα να εμποδίσει τους χρήστες να απολαύσουν ένα καλύτερο προϊόν για το οποίο υπάρχει δυνητική ζήτηση. Εκτός αυτού, δεν φαίνεται να αποκλείεται το ενδεχόμενο μια υφιστάμενη γενική εφαρμογή, ήτοι η Google Maps, να μπορεί να ενσωματώσει τις ειδικές λειτουργίες της JuicePass. Εξάλλου, η άρνηση της Google προς την Enel X Italia δεν τεκμηριώνεται, κατά το αιτούν δικαστήριο, βάσει πραγματικών αντικειμενικών δικαιολογητικών λόγων.

23 Ως εκ τούτου, το αιτούν δικαστήριο κρίνει αναγκαίο, προκειμένου να αποφανθεί επί της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί, να διαφωτιστεί ως προς την ερμηνεία του άρθρου 102 ΣΛΕΕ και κυρίως ως προς τη νομολογία που απορρέει από την απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 1998, Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569), σχετικά με αρνήσεις παροχής πρόσβασης σε υποδομή κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η νομολογία αυτή δεν φαίνεται να έχει άμεση εφαρμογή εν προκειμένω και διερωτάται αν τα ειδικά χαρακτηριστικά της λειτουργίας των ψηφιακών αγορών δικαιολογούν παρέκκλιση από τις προϋποθέσεις που τέθηκαν με την εν λόγω απόφαση σε περίπτωση όπως αυτή της οποίας έχει επιληφθεί ή, τουλάχιστον, αν δικαιολογούν ελαστική ερμηνεία των ως άνω προϋποθέσεων. Το εν λόγω δικαστήριο διατηρεί επίσης αμφιβολίες ως προς τον τρόπο με τον οποίο οι αρχές ανταγωνισμού πρέπει να ορίζουν τις σχετικές αγορές σε περίπτωση αρνήσεως προσβάσεως όπως αυτή της οποίας έχει επιληφθεί.

24 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Consiglio di Stato (Συμβούλιο της Επικρατείας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Κατ’ ορθή ερμηνεία του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, έχει η απαίτηση του απαραίτητου χαρακτήρα του προϊόντος που αποτελεί αντικείμενο άρνησης προμήθειας την έννοια ότι η πρόσβαση πρέπει να είναι απαραίτητη για την άσκηση συγκεκριμένης δραστηριότητας σε παραπλήσια αγορά ή αρκεί η πρόσβαση να είναι απαραίτητη για την ευχερέστερη χρήση των προϊόντων ή των υπηρεσιών που προσφέρει η επιχείρηση που ζητεί την πρόσβαση, ιδίως όταν το προϊόν που αποτελεί αντικείμενο άρνησης προμήθειας προορίζεται κατ’ ουσίαν να καταστήσει απλούστερη και ευχερέστερη τη χρήση υφιστάμενων προϊόντων ή υπηρεσιών;

2) Στο πλαίσιο συμπεριφοράς που χαρακτηρίζεται ως άρνηση προμήθειας, μπορεί να διαπιστωθεί καταχρηστική συμπεριφορά, κατά την έννοια του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, όταν, παρά την άρνηση της ζητηθείσας πρόσβασης στο προϊόν, i) η επιχείρηση που ζήτησε την πρόσβαση στο προϊόν δραστηριοποιούνταν ήδη στην αγορά και συνέχισε να αναπτύσσεται στην αγορά αυτή καθ' όλο το διάστημα της προβαλλόμενης κατάχρησης, και ii) άλλες επιχειρήσεις οι οποίες ανταγωνίζονται την επιχείρηση που ζήτησε την πρόσβαση στο προϊόν συνέχισαν να δραστηριοποιούνται στην αγορά;

3) Στο πλαίσιο κατάχρησης συνιστάμενης στην άρνηση της, προβαλλόμενης ως απαραίτητης, πρόσβασης σε προϊόν ή υπηρεσία, έχει το άρθρο 102 ΣΛΕΕ την έννοια ότι η ανυπαρξία του προϊόντος ή της υπηρεσίας κατά τον χρόνο του σχετικού αιτήματος πρέπει να ληφθεί υπόψη ως αντικειμενικός λόγος που δικαιολογεί την άρνηση ή έχει, εν πάση περιπτώσει, την έννοια ότι η αρχή ανταγωνισμού οφείλει να εξετάσει, βάσει αντικειμενικών στοιχείων, τον χρόνο που απαιτείται προκειμένου η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση να μπορέσει να αναπτύξει το προϊόν ή την υπηρεσία που αποτελεί αντικείμενο του αιτήματος πρόσβασης ή μήπως, αντιθέτως, η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση πρέπει, λαμβανομένης υπόψη της ευθύνης που έχει στην αγορά, να υποχρεούται να κοινοποιήσει στην επιχείρηση που ζητεί την πρόσβαση το αναγκαίο χρονοδιάγραμμα για την ανάπτυξη του προϊόντος;

4) Έχει το άρθρο 102 ΣΛΕΕ την έννοια ότι επιχείρηση που κατέχει δεσπόζουσα θέση, η οποία ελέγχει ψηφιακή πλατφόρμα, μπορεί να υποχρεωθεί να τροποποιήσει τα προϊόντα της, ή να αναπτύξει νέα προϊόντα, ώστε καθένας που το ζητεί να μπορεί να έχει πρόσβαση στα εν λόγω προϊόντα; Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, οφείλει η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση να λάβει υπόψη τις γενικές απαιτήσεις της αγοράς ή τις απαιτήσεις της μεμονωμένης επιχείρησης που ζητεί πρόσβαση στις πληροφορίες που προβάλλονται ως απαραίτητες ή, εν πάση περιπτώσει, λαμβανομένης υπόψη της ειδικής ευθύνης που έχει στην αγορά, πρέπει η εν λόγω επιχείρηση να καθορίζει αντικειμενικά κριτήρια για την εξέταση των αιτημάτων που λαμβάνει και για την κατάταξή τους κατά σειρά προτεραιότητας;

5) Στο πλαίσιο κατάχρησης συνιστάμενης στην άρνηση της, προβαλλόμενης ως απαραίτητης, πρόσβασης σε προϊόν ή υπηρεσία, έχει το άρθρο 102 ΣΛΕΕ την έννοια ότι η αρχή ανταγωνισμού οφείλει να ορίζει και να προσδιορίζει προηγουμένως τη σχετική αγορά επόμενου σταδίου την οποία αφορά η κατάχρηση και μπορεί η εν λόγω αγορά να είναι μόνον δυνητική;»

Επί του παραδεκτού της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

25 Η ENEL X Italia φρονεί ότι η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι απαράδεκτη για τον λόγο ότι η απάντηση του Δικαστηρίου στα υποβληθέντα ερωτήματα δεν είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης. Συγκεκριμένα, το αιτούν δικαστήριο έχει ήδη διαμορφώσει γνώμη σχετικά με την κατεύθυνση που προτίθεται να ακολουθήσει και δεν ζητεί από το Δικαστήριο να άρει τυχόν αμφιβολίες ως προς την ερμηνεία του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, αλλά να εκδώσει απόφαση επιβεβαιώνουσα τη δική του γνώμη και δυνάμενη να χρησιμεύσει ως σημείο αναφοράς σε μελλοντικές διαδικασίες στις οποίες ανακύπτουν ερωτήματα πανομοιότυπα με αυτά που υποβλήθηκαν στην υπόθεση της κύριας δίκης.

26 Κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων την οποία καθιερώνει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, απόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της δικαστικής

αποφάσεως που πρόκειται να εκδοθεί, να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της υποθέσεως, τόσο την αναγκαιότητα της προδικαστικής αποφάσεως για την έκδοση της δικής του αποφάσεως όσο και τη λυσιτέλεια των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Συνεπώς, εφόσον τα υποβληθέντα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο υποχρεούται, κατ' αρχήν, να αποφανθεί επ' αυτών [απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024, Bezirkshauptmannschaft Landeck (Απόπειρα πρόσβασης σε προσωπικά δεδομένα αποθηκευμένα σε κινητό τηλέφωνο), C-548/21, EU:C:2024:830, σκέψη 46 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

27 Ως εκ τούτου, συντρέχει τεκμήριο λυσιτέλειας για τα προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν το δίκαιο της Ένωσης. Το Δικαστήριο μπορεί να αρνηθεί να αποφανθεί επί τέτοιου ερωτήματος μόνον όταν είναι πρόδηλο ότι η ζητούμενη ερμηνεία ή εκτίμηση περί του κύρους κανόνα του δικαίου της Ένωσης ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή, ακόμη, όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στο ερώτημα που του έχει υποβληθεί [απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024, Bezirkshauptmannschaft Landeck (Απόπειρα πρόσβασης σε προσωπικά δεδομένα αποθηκευμένα σε κινητό τηλέφωνο), C-548/21, EU:C:2024:830, σκέψη 47 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

28 Εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, αφενός, η διαφορά της κύριας δίκης αφορά την εφαρμογή του άρθρου 102 ΣΛΕΕ λόγω της άρνησης της Google να απαντήσει θετικά σε αίτημα που της απηύθυνε τρίτη επιχείρηση προκειμένου να καταστήσει δυνατή τη διαλειτουργικότητα μεταξύ εφαρμογής που είχε αναπτύξει η επιχείρηση αυτή και ψηφιακής πλατφόρμας που είχε αναπτύξει η Google και, αφετέρου, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς την ερμηνεία του άρθρου 102 ΣΛΕΕ σε περίπτωση τέτοιας άρνησης. Τα ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου αφορούν ειδικότερα, κατ' ουσίαν, κατ' αρχάς, την έννοια του «απαραίτητου χαρακτήρα» της προσβάσεως στο προϊόν ή στην υπηρεσία τα οποία αφορά η άρνηση προμήθειας, εν συνεχεία, το ζήτημα των αποτελεσμάτων της συμπεριφοράς που προσάπτεται στην κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση, περαιτέρω, την έννοια της «αντικειμενικής δικαιολογήσεως» και τις ενδεχόμενες υποχρεώσεις που υπέχει η επιχείρηση αυτή, καθώς και, τέλος, τον ορισμό της αγοράς στην οποία θα μπορούσαν να επέλθουν αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αποτελέσματα.

29 Εξάλλου, στην απόφαση περί παραπομπής εκτίθενται οι συγκεκριμένοι λόγοι που οδήγησαν το αιτούν δικαστήριο να διερωτηθεί ως προς την ερμηνεία του άρθρου 102 ΣΛΕΕ και να κρίνει αναγκαία την υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων στο Δικαστήριο.

30 Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν προκύπτει προδήλως ότι η ζητούμενη ερμηνεία του άρθρου 102 ΣΛΕΕ ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης ή ότι το πρόβλημα που εγείρεται έχει υποθετικό χαρακτήρα.

31 Εξάλλου, επισημαίνεται ότι, όπως υπενθυμίζεται, κατ' ουσίαν, στο σημείο 18 των συστάσεων προς τα εθνικά δικαστήρια, σχετικών με την υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων (ΕΕ C, C/2024/6008), το οποίο είναι, ως προς το ζήτημα αυτό, διατυπωμένο κατά τρόπο πανομοιότυπο με το σημείο 18 των συστάσεων που δημοσιεύθηκαν το 2019 (ΕΕ 2019, C 380, σ. 1), η διατύπωση από το αιτούν δικαστήριο ορισμένων εκτιμήσεων ως προς τις απαντήσεις που πρέπει να δοθούν στα υποβαλλόμενα ερωτήματα δεν θέτει υπό αμφισβήτηση το παραδεκτό των ερωτημάτων αυτών.

32 Επομένως, η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι παραδεκτή.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

33 Κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της κατά το άρθρο 267 ΣΛΕΕ διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου, στο Δικαστήριο εναπόκειται να δώσει στο εθνικό δικαστήριο χρήσιμη απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα να επιλύσει τη διαφορά της οποίας έχει επιληφθεί. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο μπορεί, εφόσον είναι αναγκαίο, να αναδιατυπώσει τα ερωτήματα που του υποβάλλονται. Συναφώς, σε αυτό εναπόκειται να συναγάγει, από το σύνολο των στοιχείων που του παρέχει το εθνικό δικαστήριο και, ιδίως, από το σκεπτικό της απόφασης περί παραπομπής, εκείνα τα στοιχεία του δικαίου της Ένωσης τα οποία χρειάζονται ερμηνεία λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου της διαφοράς [απόφαση της 30ής Απριλίου 2024, M.N (EncroChat), C-670/22, EU:C:2024:372, σκέψη 78 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

34 Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο εκκινεί από την παραδοχή ότι η πλατφόρμα Android Auto αποτελεί υποδομή στον ψηφιακό τομέα και ότι, κατά την ημερομηνία κατά την οποία τέθηκε σε εφαρμογή η προσαπτόμενη στις αναιρεσείουσες της κύριας δίκης συμπεριφορά, η οποία συνίστατο στην άρνηση να καταστήσουν δυνατή τη διαλειτουργικότητα μεταξύ της Android Auto και εφαρμογής που είχε αναπτύξει τρίτη επιχείρηση, η Google κατείχε δεσπόζουσα θέση στην αγορά στην οποία εμπίπτει η Android Auto. Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, στο πλαίσιο της διαδικασίας του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, η οποία στηρίζεται σε σαφή διάκριση των αρμοδιοτήτων μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου, η διαπίστωση και η εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα του εθνικού δικαστή [απόφαση της 18ης Απριλίου 2024, Heureka Group (Υπηρεσίες επιγραμμικής σύγκρισης τιμών), C-605/21, EU:C:2024:324, σκέψη 66 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

35 Από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει επίσης ότι το αιτούν δικαστήριο διερωτάται κατά πόσον, λαμβανομένων υπόψη των ειδικών χαρακτηριστικών της λειτουργίας των ψηφιακών αγορών τις οποίες αφορά μια κατάσταση όπως η επίμαχη στη διαφορά της κύριας δίκης και λαμβανομένης υπόψη της λειτουργίας μιας ψηφιακής πλατφόρμας όπως η Android Auto, δικαιολογείται η μη εφαρμογή ή, τουλάχιστον, η ελαστική ερμηνεία των προϋποθέσεων που τέθηκαν, μεταξύ άλλων, με την απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 1998, Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569), προκειμένου να εφαρμοστεί το άρθρο 102 ΣΛΕΕ σε συμπεριφορά συνιστάμενη στην άρνηση κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως η οποία έχει αναπτύξει ψηφιακή πλατφόρμα να επιτρέψει, κατόπιν αιτήματος τρίτης επιχειρήσεως, την πρόσβαση στην πλατφόρμα αυτή διασφαλίζοντας τη διαλειτουργικότητά της με εφαρμογή την οποία έχει αναπτύξει η εν λόγω τρίτη επιχείρηση, ήτοι, εν προκειμένω, στην άρνηση διασφαλίσεως διαλειτουργικότητας μεταξύ της εν λόγω πλατφόρμας και της συγκεκριμένης εφαρμογής.

36 Επομένως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 102 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι η άρνηση κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως η οποία έχει αναπτύξει ψηφιακή πλατφόρμα να διασφαλίσει, κατόπιν αιτήματος τρίτης επιχειρήσεως, τη διαλειτουργικότητα της πλατφόρμας αυτής με εφαρμογή την οποία έχει αναπτύξει η τρίτη επιχείρηση μπορεί να συνιστά κατάχρηση

δεσπόζουσας θέσης, έστω και αν η εν λόγω πλατφόρμα δεν είναι απαραίτητη για την εμπορική εκμετάλλευση της ως άνω εφαρμογής σε αγορά επόμενου σταδίου, πλην όμως δύναται να καταστήσει την εφαρμογή ελκυστικότερη για τους καταναλωτές.

37 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι κατά το άρθρο 102 ΣΛΕΕ απαγορεύεται, κατά το μέτρο που δύναται να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, η καταχρηστική εκμετάλλευση από μία ή περισσότερες επιχειρήσεις της δεσπόζουσας θέσης τους εντός της εσωτερικής αγοράς ή σημαντικού τμήματός της. Σκοπός του ως άνω άρθρου είναι να αποτραπεί η νόθευση του ανταγωνισμού εις βάρος του γενικού συμφέροντος, των επιμέρους επιχειρήσεων και των καταναλωτών, διά της επιβολής κυρώσεων για τις συμπεριφορές επιχειρήσεων οι οποίες κατέχουν δεσπόζουσα θέση και οι οποίες περιορίζουν τον υγιή ανταγωνισμό, δύνανται δε, ως εκ τούτου, να προκαλέσουν άμεση ζημία στους καταναλωτές, ή οι οποίες παρεμποδίζουν ή νοθεύουν τον ανταγωνισμό αυτόν και, επομένως, ενδέχεται να προκαλέσουν έμμεση ζημία στους καταναλωτές [απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2024, Google και Alphabet κατά Επιτροπής (Google Shopping), C-48/22 P, EU:C:2024:726, σκέψη 87 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

38 Συνιστούν δε τέτοιες συμπεριφορές εκείνες οι οποίες, σε μια αγορά όπου, ακριβώς λόγω της παρουσίας μίας ή πλειόνων επιχειρήσεων που κατέχουν δεσπόζουσα θέση, ο ανταγωνισμός είναι ήδη εξασθενημένος, έχουν ως αποτέλεσμα να κωλύεται η διατήρηση του υφισταμένου στην αγορά ανταγωνισμού ή η ανάπτυξή του, λόγω της χρήσεως διαφορετικών μέσων από εκείνα που διέπουν τον υγιή ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων [απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2024, Google και Alphabet κατά Επιτροπής (Google Shopping), C-48/22 P, EU:C:2024:726, σκέψη 88 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

39 Όσον αφορά πρακτικές συνιστάμενες στην άρνηση παροχής πρόσβασης σε υποδομή η οποία έχει αναπτυχθεί από κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση για τις ανάγκες των δικών της δραστηριοτήτων και η οποία ανήκει στην επιχείρηση αυτή, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι μια τέτοια άρνηση δύναται να συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης υπό την προϋπόθεση όχι μόνον ότι η άρνηση αυτή είναι ικανή να εξαλείψει κάθε ανταγωνισμό στη σχετική αγορά εκ μέρους του αιτούντος την πρόσβαση και δεν μπορεί να δικαιολογηθεί αντικειμενικώς, αλλά και ότι η υποδομή αυτή καθεαυτήν είναι απαραίτητη για την άσκηση της δραστηριότητας του αιτούντος την πρόσβαση, υπό την έννοια ότι δεν υφίσταται κανένα πραγματικό ή δυνητικό υποκατάστατο της εν λόγω υποδομής [πρβλ. αποφάσεις της 26ης Νοεμβρίου 1998, Bronner, C-7/97, EU:C:1998:569, σκέψη 41, και της 10ης Σεπτεμβρίου 2024, Google και Alphabet κατά Επιτροπής (Google Shopping), C-48/22 P, EU:C:2024:726, σκέψη 89 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

40 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι η επιβολή των προϋποθέσεων αυτών, με τη σκέψη 41 της αποφάσεως της 26ης Νοεμβρίου 1998, Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569), δικαιολογούνταν από τις περιστάσεις της υπόθεσης εκείνης, ήτοι από την άρνηση μιας κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως να παράσχει σε ανταγωνιστή της πρόσβαση σε υποδομή την οποία είχε αναπτύξει για τις ανάγκες της δικής της δραστηριότητας, χωρίς να υφίσταται οποιαδήποτε άλλη συμπεριφορά [αποφάσεις της 25ης Μαρτίου 2021, Deutsche Telekom κατά Επιτροπής, C-152/19 P, EU:C:2021:238, σκέψη 45, και της 10ης Σεπτεμβρίου 2024, Google και Alphabet κατά Επιτροπής (Google Shopping), C-48/22 P, EU:C:2024:726, σκέψη 90 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

41 Πράγματι, η διαπίστωση ότι μια κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση καταχράστηκε τη θέση της επειδή αρνήθηκε να συνάψει σύμβαση με ανταγωνιστή της συνεπάγεται ότι η επιχείρηση αυτή είναι αναγκασμένη να συμβληθεί με τον ανταγωνιστή αυτόν. Μια τέτοια υποχρέωση, όμως, θίγει

ιδιαιτέρως την ελευθερία σύναψης συμβάσεων και το δικαίωμα ιδιοκτησίας της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως, δεδομένου ότι μια επιχείρηση, έστω και αν κατέχει δεσπόζουσα θέση, εξακολουθεί κατ' αρχήν να είναι ελεύθερη να αρνηθεί τη σύναψη συμβάσεως και να προβεί σε εκμετάλλευση της υποδομής που έχει αναπτύξει για τις δικές της ανάγκες [αποφάσεις της 25ης Μαρτίου 2021, Deutsche Telekom κατά Επιτροπής, C-152/19 P, EU:C:2021:238, σκέψη 46, και της 10ης Σεπτεμβρίου 2024, Google και Alphabet κατά Επιτροπής (Google Shopping), C-48/22 P, EU:C:2024:726, σκέψη 91].

42 Επιπλέον, μολονότι, βραχυπρόθεσμα, η επιβολή σε μια επιχείρηση κύρωσης για κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης λόγω άρνησής της να συνάψει σύμβαση με ανταγωνιστή της έχει ως συνέπεια να ευνοεί τον ανταγωνισμό, αντιθέτως, μακροπρόθεσμα, το να επιτρέπεται σε μια εταιρία να διατηρεί για δική της χρήση τις υποδομές που έχει αναπτύξει για τις ανάγκες της δραστηριότητάς της ευνοεί γενικώς την ανάπτυξη του ανταγωνισμού και εξυπηρετεί το συμφέρον των καταναλωτών. Ειδικότερα, αν παρεχόταν πολύ εύκολα πρόσβαση σε μια εγκατάσταση παραγωγής, αγοράς ή διανομής, οι ανταγωνιστές δεν θα ωθούνταν να δημιουργήσουν ανταγωνιστικές εγκαταστάσεις. Επιπλέον, μια κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση δεν θα ήταν το ίδιο πρόθυμη να επενδύσει σε αποτελεσματικές υποδομές αν ενδέχετο να εξαναγκαστεί, κατόπιν απλής αιτήσεως των ανταγωνιστών της, να μοιραστεί με αυτούς τα οφέλη που αποκομίζει από τις δικές της επενδύσεις (πρβλ. αποφάσεις της 25ης Μαρτίου 2021, Deutsche Telekom κατά Επιτροπής, C-152/19 P, EU:C:2021:238, σκέψη 47 και της 25ης Μαρτίου 2021, Slovak Telekom κατά Επιτροπής, C-165/19 P, EU:C:2021:239, σκέψη 47).

43 Κατά συνέπεια, εκείνο που, όπως υπογράμμισε κατ' ουσίαν η γενική εισαγγελέας στο σημείο 30 των προτάσεών της, δικαιολογεί την εφαρμογή των προϋποθέσεων που υπομνήσθηκαν στη σκέψη 39 της παρούσας αποφάσεως στην περίπτωση κατά την οποία μια κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση έχει αναπτύξει ανήκουσα στην ίδια υποδομή για τις ανάγκες των δικών της δραστηριοτήτων είναι, ιδίως, η ανάγκη διατηρήσεως του κινήτρου των κατεχουσών δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεων να επενδύουν στην ανάπτυξη ποιοτικών προϊόντων ή υπηρεσιών, προς το συμφέρον των καταναλωτών.

44 Αντιθέτως, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 35 των προτάσεών της, όταν κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση έχει αναπτύξει υποδομή όχι αποκλειστικώς για τις ανάγκες των δικών της δραστηριοτήτων, αλλά με την προοπτική να επιτραπεί σε τρίτες επιχειρήσεις να χρησιμοποιούν την υποδομή, δεν εφαρμόζεται η προϋπόθεση που έθεσε το Δικαστήριο στη σκέψη 41 της αποφάσεως της 26ης Νοεμβρίου 1998, Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569), σχετικά με τον απαραίτητο χαρακτήρα της εν λόγω υποδομής για την άσκηση της δραστηριότητας του αιτούντος πρόσβαση, υπό την έννοια της μη υπάρξεως κανενός πραγματικού ή δυνητικού υποκατάστατου της ως άνω υποδομής.

45 Πράγματι, σε μια τέτοια περίπτωση, ούτε η διαφύλαξη της ελευθερίας σύναψης συμβάσεων και του δικαιώματος ιδιοκτησίας της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως ούτε η ανάγκη διατηρήσεως του κινήτρου της για επενδύσεις στην ανάπτυξη ποιοτικών προϊόντων ή υπηρεσιών δικαιολογούν να χαρακτηρίζεται η άρνηση παροχής σε τρίτη επιχείρηση πρόσβασης στην επίμαχη υποδομή ως καταχρηστική, κατά την έννοια του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, στις περιπτώσεις και μόνον κατά τις οποίες η άρνηση αυτή περιάγει την τρίτη επιχείρηση σε αδυναμία να ασκήσει τη δραστηριότητά της, αναπτύσσοντας βιώσιμη προσφορά σε παραπλήσια αγορά.

46 Αρκεί να επισημανθεί, συναφώς, ότι σε περίπτωση που η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση ανέλαβε το κόστος που συνεπάγεται η ανάπτυξη μιας τέτοιας υποδομής όχι μόνον για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες των δικών της δραστηριοτήτων, αλλά με την προοπτική να μπορεί η

υποδομή αυτή να χρησιμοποιηθεί από τρίτες επιχειρήσεις, το να απαιτείται από την κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση να παράσχει σε τρίτη επιχείρηση πρόσβαση στην εν λόγω υποδομή δεν μεταβάλλει ουσιωδώς το οικονομικό μοντέλο που πρυτάνευσε για την ανάπτυξη της υποδομής.

47 Επομένως, προκειμένου να κριθεί αν οι προϋποθέσεις που έθεσε το Δικαστήριο στη σκέψη 41 της αποφάσεως της 26ης Νοεμβρίου 1998, Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569), εφαρμόζονται σε υπόθεση που αφορά άρνηση παροχής προσβάσεως σε υποδομή, είναι αναγκαίο να προσδιοριστεί αν η υποδομή αυτή αναπτύχθηκε από την κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση αποκλειστικώς για τις ανάγκες της δικής της δραστηριότητας και ανήκει σε αυτήν ή αν, αντιθέτως, η εν λόγω υποδομή αναπτύχθηκε προκειμένου να μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τρίτες επιχειρήσεις, όπερ πιστοποιείται από το γεγονός ότι η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση έχει ήδη παράσχει τέτοια πρόσβαση σε τρίτες επιχειρήσεις.

48 Εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η Google παρέσχε σε τρίτες επιχειρήσεις πρόσβαση στην Android Auto, κατέστησε δε την εν λόγω ψηφιακή πλατφόρμα συμβατή για κατηγορίες εφαρμογών ή ακόμη και για ειδικές εφαρμογές που είχαν αναπτύξει οι εν λόγω τρίτες επιχειρήσεις. Μια ψηφιακή πλατφόρμα που προορίζεται να καταστήσει δυνατή τη χρήση, στο σύστημα πληροφόρησης και ψυχαγωγίας αυτοκινήτων οχημάτων, εφαρμογών που έχουν αναπτυχθεί, μεταξύ άλλων, από τρίτους και έχουν μεταφορτωθεί στις κινητές συσκευές των χρηστών δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι δημιουργήθηκε αποκλειστικώς για τις ανάγκες της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως.

49 Επομένως, υπό την επιφύλαξη εξακριβώσεως από το αιτούν δικαστήριο, προκύπτει ότι η Google δεν ανέπτυξε την Android Auto αποκλειστικώς για τις ανάγκες της δικής της δραστηριότητας, δεδομένου ότι τρίτες επιχειρήσεις έχουν πρόσβαση στην εν λόγω ψηφιακή πλατφόρμα και, ως εκ τούτου, η προϋπόθεση που έθεσε το Δικαστήριο στη σκέψη 41 της αποφάσεως της 26ης Νοεμβρίου 1998, Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569), σχετικά με τον απαραίτητο χαρακτήρα για την άσκηση της δραστηριότητας του αιτούντος πρόσβαση, δεν έχει εφαρμογή προκειμένου να εξεταστεί αν η άρνηση επιχειρήσεως που έχει αναπτύξει ψηφιακή πλατφόρμα να επιτρέψει σε τρίτη επιχείρηση που έχει αναπτύξει μια εφαρμογή την πρόσβαση στην εν λόγω πλατφόρμα, διασφαλίζοντας τη διαλειτουργικότητα της πλατφόρμας με τη συγκεκριμένη εφαρμογή, συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης κατά την έννοια του άρθρου 102 ΣΛΕΕ.

50 Επομένως, η άρνηση αυτή μπορεί να συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης, έστω και αν η εν λόγω ψηφιακή πλατφόρμα δεν είναι απαραίτητη για την εμπορική εκμετάλλευση της επίμαχης εφαρμογής σε αγορά επόμενου σταδίου, υπό την έννοια της μη υπάρξεως κανενός πραγματικού ή δυνητικού υποκατάστατου της χρήσης της εφαρμογής μέσω της εν λόγω πλατφόρμας.

51 Πράγματι, σε μια τέτοια περίπτωση, όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, η γενική εισαγγελέας στα σημεία 46 και 48 των προτάσεών της, πρέπει να κριθεί, υπό το πρίσμα της νομολογίας που υπομνήσθηκε στις σκέψεις 38 και 39 της ίδιας απόφασης, αν η άρνηση της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως, στην οποία ανήκει η οικεία ψηφιακή πλατφόρμα, να επιτρέψει σε τρίτη επιχείρηση που έχει αναπτύξει εφαρμογή την πρόσβαση στην πλατφόρμα, διασφαλίζοντας τη διαλειτουργικότητα της εν λόγω πλατφόρμας με την εφαρμογή αυτή, έχει ως πραγματικό ή δυνητικό αποτέλεσμα τον αποκλεισμό, την παρεμπόδιση ή την καθυστέρηση της ανάπτυξης στην αγορά προϊόντος ή υπηρεσίας που ανταγωνίζεται, τουλάχιστον δυνητικά, προϊόν ή υπηρεσία που παρέχεται ή μπορεί να παρασχεθεί από την κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση και συνιστά συμπεριφορά που περιορίζει τον υγιή ανταγωνισμό, δυνάμενη, ως εκ τούτου, να προκαλέσει ζημία στους καταναλωτές.

52 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 102 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι η άρνηση κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως η οποία έχει αναπτύξει ψηφιακή πλατφόρμα να διασφαλίσει, κατόπιν αιτήματος τρίτης επιχειρήσεως, τη διαλειτουργικότητα της πλατφόρμας αυτής με εφαρμογή την οποία έχει αναπτύξει η τρίτη επιχείρηση μπορεί να συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης, έστω και αν η εν λόγω πλατφόρμα δεν είναι απαραίτητη για την εμπορική εκμετάλλευση της ως άνω εφαρμογής σε αγορά επόμενου σταδίου, αλλά δύναται να καταστήσει την εφαρμογή ελκυστικότερη για τους καταναλωτές, εφόσον η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση δεν έχει αναπτύξει την ψηφιακή πλατφόρμα αποκλειστικώς για τις ανάγκες της δικής της δραστηριότητας.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

53 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 102 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι το γεγονός και μόνον ότι τόσο η επιχείρηση που έχει αναπτύξει εφαρμογή και έχει ζητήσει από κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση να διασφαλίσει τη διαλειτουργικότητα της εφαρμογής αυτής με ψηφιακή πλατφόρμα ανήκουσα στην τελευταία αυτή επιχείρηση, όσο και ανταγωνιστές της πρώτης επιχειρήσεως παρέμειναν ενεργοί στην αγορά στην οποία εμπίπτει η εφαρμογή αυτή και ενίσχυσαν τη θέση τους εντός της εν λόγω αγοράς, μολονότι δεν επωφελούνταν μιας τέτοιας διαλειτουργικότητας, αρκεί για να καταδειχθεί ότι η άρνηση της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως να ικανοποιήσει το αίτημα αυτό δεν ήταν ικανή να παραγάγει αντίθετα προς τους κανόνες του ανταγωνισμού αποτελέσματα.

54 Συναφώς, προκειμένου να γίνει δεκτό, σε συγκεκριμένη περίπτωση, ότι μια συμπεριφορά πρέπει να χαρακτηρισθεί ως «καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης» κατά την έννοια του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, απαιτείται, κατά κανόνα, να αποδειχθεί ότι, λόγω της χρήσης μέσων διαφορετικών από εκείνα που διέπουν τον υγιή ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων, η συμπεριφορά αυτή έχει ως πραγματικό ή δυνητικό αποτέλεσμα να περιορίζει τον υγιή ανταγωνισμό αποκλείοντας εξίσου αποτελεσματικές ανταγωνίστριες επιχειρήσεις από τη σχετική αγορά ή από τις σχετικές αγορές, ή εμποδίζοντας την ανάπτυξή τους στις αγορές αυτές, με την επισήμανση ότι οι συγκεκριμένες αγορές μπορεί να είναι τόσο αυτές στις οποίες κατέχεται η δεσπόζουσα θέση όσο και εκείνες, συναφείς ή παραπλήσιες, όπου η εν λόγω συμπεριφορά προορίζεται να παραγάγει τα πραγματικά ή δυνητικά αποτελέσματά της [απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2024, Google και Alphabet κατά Επιτροπής (Google Shopping), C-48/22 P, EU:C:2024:726, σκέψη 165 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

55 Για τον χαρακτηρισμό συμπεριφοράς μιας κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως ως καταχρηστικής δεν απαιτείται να αποδεικνύεται, όταν η συμπεριφορά της επιχειρήσεως αποσκοπεί στον αποκλεισμό των ανταγωνιστών της από τη σχετική αγορά, ότι το επιδιωκόμενο με αυτή αποτέλεσμα επετεύχθη και, ως εκ τούτου, να αποδεικνύεται συγκεκριμένο αποτέλεσμα αποκλεισμού από την αγορά. Πράγματι, σκοπός του άρθρου 102 ΣΛΕΕ είναι η επιβολή κυρώσεων σε μία ή περισσότερες επιχειρήσεις λόγω του ότι εκμεταλλεύονται καταχρηστικώς δεσπόζουσα θέση στην εσωτερική αγορά ή σε σημαντικό τμήμα της, ανεξαρτήτως του αν μια τέτοια εκμετάλλευση αποδείχθηκε ή όχι επιτυχής (πρβλ. απόφαση της 12ης Μαΐου 2022, Servizio Elettrico Nazionale κ.λπ., C-377/20, EU:C:2022:379, σκέψη 53 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

56 Επομένως, η αρχή ανταγωνισμού μπορεί να διαπιστώσει παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ αποδεικνύοντας ότι η εν λόγω συμπεριφορά, κατά τη διάρκεια της περιόδου κατά την οποία εκδηλώθηκε, ήταν, υπό τις περιστάσεις της οικείας υποθέσεως, ικανή να περιορίσει τον υγιή ανταγωνισμό, καίτοι δεν παρήγαγε αποτελέσματα (απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2023, Unilever Italia Mkt. Operations, C-680/20, EU:C:2023:33, σκέψη 41).

57 Εντούτοις, η απόδειξη αυτή πρέπει, κατ' αρχήν, να στηρίζεται σε απτά αποδεικτικά στοιχεία, από τα οποία να προκύπτει, χωρίς να αρκούν συναφώς απλές εικασίες, η πραγματική ικανότητα της επίμαχης πρακτικής να παράγει τέτοια αποτελέσματα, η δε ύπαρξη αμφιβολιών ως προς τη σχετική ικανότητα θα πρέπει να αποβαίνει υπέρ της επιχειρήσεως που έκανε χρήση μιας τέτοιας πρακτικής (απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2023, Unilever Italia Mkt. Operations, C-680/20, EU:C:2023:33, σκέψη 42 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

58 Συγκεκριμένα, η διατήρηση του ίδιου βαθμού ανταγωνισμού στη σχετική αγορά, ή ακόμη και η ανάπτυξη του ανταγωνισμού στην αγορά αυτή, δεν σημαίνει κατ' ανάγκην ότι η επίμαχη συμπεριφορά δεν είναι ικανή να παραγάγει αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αποτελέσματα, δεδομένου ότι η απουσία αποτελεσμάτων μπορεί να απορρέει από άλλους λόγους και να οφείλεται, μεταξύ άλλων, σε μεταβολές που επήλθαν στη σχετική αγορά μετά την έναρξη της εν λόγω συμπεριφοράς ή στην αδυναμία της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως να ακολουθήσει τη στρατηγική στην οποία στηρίζεται η συμπεριφορά αυτή (απόφαση της 12ης Μαΐου 2022, Servizio Elettrico Nazionale κ.λπ., C-377/20, EU:C:2022:379, σκέψη 54). Ειδικότερα, αφενός, ο καταχρηστικός χαρακτήρας της επίμαχης συμπεριφοράς δεν μπορεί να εξαρτάται από την ικανότητα των ανταγωνιστών στη σχετική αγορά να μετριάσουν τα εν λόγω αποτελέσματα και, αφετέρου, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο, αν δεν υπήρχε η εν λόγω συμπεριφορά, ο ανταγωνισμός στην αγορά αυτή να είχε αναπτυχθεί ακόμη περισσότερο.

59 Εν προκειμένω, το γεγονός που επικαλείται η Google ότι η Enel X Italia και ανταγωνιστές της διατήρησαν την παρουσία τους στην αγορά στην οποία εμπίπτει η εφαρμογή JuicePass, ή ακόμη και ότι την ενίσχυσαν, δεν σημαίνει αφ' εαυτού ότι η άρνηση της Google να παράσχει πρόσβαση στην Android Auto δεν ήταν ικανή να παραγάγει αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αποτελέσματα. Το γεγονός αυτό, υπό την επιφύλαξη ότι αποδεικνύεται πράγματι, όπερ εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, μπορεί εντούτοις να αποτελέσει ένδειξη ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη συμπεριφορά της Google δεν ήταν ικανή να παραγάγει τα προβαλλόμενα αποτελέσματα αποκλεισμού.

60 Συναφώς, όσον αφορά εφαρμογή συνδεόμενη με τις υπηρεσίες επαναφόρτισης αυτοκινήτων οχημάτων, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, ενδέχεται να ασκούν επιρροή, μεταξύ άλλων, τυχόν στοιχεία που προσκομίζονται προς απόδειξη του ενδιαφέροντος που μπορούσε να έχει για τους χρήστες ηλεκτρικών αυτοκινήτων οχημάτων μια εφαρμογή όπως η JuicePass, η οποία περιλαμβάνει ειδικότερα τις λειτουργίες που περιγράφονται στη σκέψη 9 της παρούσας απόφασης, και δη παρά το γεγονός ότι η εφαρμογή αυτή δεν μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στο σύστημα πληροφόρησης και ψυχαγωγίας των οχημάτων αυτών μέσω της Android Auto.

61 Λαμβανομένων υπόψη όλων των ανωτέρω σκέψεων, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 102 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι το γεγονός και μόνον ότι τόσο η επιχείρηση που έχει αναπτύξει εφαρμογή και έχει ζητήσει από κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση να διασφαλίσει τη διαλειτουργικότητα της εφαρμογής αυτής με ψηφιακή πλατφόρμα ανήκουσα στην τελευταία αυτή επιχείρηση, όσο και ανταγωνιστές της πρώτης επιχειρήσεως παρέμειναν ενεργοί στην αγορά στην οποία εμπίπτει η εφαρμογή αυτή και ενίσχυσαν τη θέση τους εντός της εν λόγω αγοράς, μολονότι δεν επωφελούνταν μιας τέτοιας διαλειτουργικότητας,

δεν αρκεί για να καταδειχθεί ότι η άρνηση της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως να ικανοποιήσει το αίτημα αυτό δεν ήταν ικανή να παραγάγει αντίθετα προς τους κανόνες του ανταγωνισμού αποτελέσματα. Πρέπει να εκτιμηθεί αν η συμπεριφορά αυτή της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως ήταν ικανή να παρακωλύσει τη διατήρηση ή την ανάπτυξη του ανταγωνισμού στη σχετική αγορά, λαμβανομένων υπόψη όλων των κρίσιμων πραγματικών περιστάσεων.

Επί του τρίτου και του τετάρτου προδικαστικού ερωτήματος

62 Προκαταρκτικώς, πρώτον, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι η Enel X Italia υπέβαλε στην Google αίτημα προκειμένου μια εφαρμογή την οποία είχε αναπτύξει η Enel X Italia να μπορεί να χρησιμοποιηθεί μέσω της Android Auto, όπερ προϋπέθετε την εκ μέρους της Google εκπόνηση ενός προτύπου που να διασφαλίζει τη διαλειτουργικότητα μεταξύ των εφαρμογών που σχετίζονται με τις υπηρεσίες επαναφόρτισης ηλεκτρικών αυτοκινήτων οχημάτων και της εν λόγω πλατφόρμας. Βεβαίως, όπως εξέθεσε το αιτούν δικαστήριο, η Google εκπόνησε μεταγενέστερα, αφού επελήφθη της υποθέσεως η AGCM, αλλά πριν εκδοθεί η απόφαση της εν λόγω αρχής, ένα πρότυπο για τον σχεδιασμό πειραματικών εκδόσεων εφαρμογών επαναφόρτισης ηλεκτρικών αυτοκινήτων οχημάτων προς τον σκοπό χρήσης στην Android Auto. Ωστόσο, κατά τον χρόνο υποβολής του αιτήματος προς την Google δεν υφίστατο πρότυπο για την κατηγορία των εφαρμογών που σχετίζονται με τις υπηρεσίες επαναφόρτισης τέτοιων οχημάτων.

63 Ως εκ τούτου, οι αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου που το οδήγησαν να υποβάλει το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα αφορούν τις συνέπειες για τον χαρακτηρισμό της επίμαχης συμπεριφοράς ως κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης, κατά την έννοια του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, της ανυπαρξίας προτύπου για την κατηγορία των εφαρμογών που σχετίζονται με τις υπηρεσίες επαναφόρτισης ηλεκτρικών αυτοκινήτων οχημάτων, το οποίο διασφαλίζει τη διαλειτουργικότητα των εφαρμογών αυτών με την Android Auto, κατά την ημερομηνία υποβολής της αίτησης για την εν λόγω πρόσβαση, και την ενδεχόμενη υποχρέωση εκπόνησης ενός τέτοιου προτύπου.

64 Δεύτερον, επισημαίνεται ότι, με το τελευταίο σκέλος του τετάρτου προδικαστικού ερωτήματος, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 102 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση που επιχείρηση κατέχουσα δεσπόζουσα θέση υποχρεούται να εκπονήσει πρότυπο για μια κατηγορία εφαρμογών προκειμένου να καταστήσει δυνατή, κατόπιν σχετικού αιτήματος τρίτης επιχειρήσεως, την πρόσβαση σε ψηφιακή πλατφόρμα που της ανήκει, διασφαλίζοντας τη διαλειτουργικότητα μεταξύ των σχετικών εφαρμογών και της εν λόγω πλατφόρμας, και λαμβανομένης υπόψη της ιδιαίτερης ευθύνης που φέρει η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση στην αγορά, η επιχείρηση αυτή οφείλει, όταν αντιμετωπίζει πλείονες αιτήσεις πρόσβασης τρίτων επιχειρήσεων, να καθορίζει αντικειμενικά κριτήρια για την εξέταση των αιτήσεων αυτών και για την κατάταξή τους κατά σειρά προτεραιότητας.

65 Εντούτοις, ούτε από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως ούτε από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι η Google υπήρξε αποδέκτρια αιτημάτων που υπέβαλαν τρίτες επιχειρήσεις, και μάλιστα ταυτοχρόνως, ζητώντας της να εκπονήσει πρότυπα βάσει των οποίων να διασφαλίζεται η διαλειτουργικότητα της Android Auto με εφαρμογές που είχαν αναπτύξει οι επιχειρήσεις αυτές.

66 Πλην όμως, μολονότι τα προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν το δίκαιο της Ένωσης θεωρούνται κατά τεκμήριο λυσιτελή, ο δικαιολογητικός λόγος της προδικαστικής παραπομπής δεν έγκειται στη διατύπωση συμβουλευτικής γνώμης επί γενικών ή υποθετικών ζητημάτων, αλλά στην αυτονόητη ανάγκη αποτελεσματικής επίλυσης μιας ένδικης διαφοράς (απόφαση της 14ης Ιανουαρίου 2021, The International Protection Appeals Tribunal κ.λπ., C-322/19 και C-385/19, EU:C:2021:11, σκέψη 53 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

67 Ως εκ τούτου, στο μέτρο που με το τελευταίο σκέλος του τετάρτου προδικαστικού ερωτήματος ζητείται, στην πραγματικότητα, η διατύπωση συμβουλευτικής γνώμης από το Δικαστήριο, το σκέλος αυτό του ερωτήματος είναι απαράδεκτο.

68 Τρίτον, επισημαίνεται ότι, κατά τις λοιπές πτυχές τους, το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα αφορούν, αφενός, τους αντικειμενικούς δικαιολογητικούς λόγους που κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση μπορεί να επικαλεστεί σχετικά με δυνάμενη να εμπίπτει στην απαγόρευση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ συμπεριφορά, συνιστάμενη στην άρνηση παροχής ή εκπόνησης προτύπου για εφαρμογές τρίτων επιχειρήσεων το οποίο να καθιστά δυνατή τη χρήση των εν λόγω εφαρμογών μέσω ψηφιακής πλατφόρμας ανήκουσας στην κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση, καθώς και, αφετέρου, το βάρος αποδείξεως που φέρουν αντιστοίχως η εν λόγω επιχείρηση και η αρμόδια αρχή ανταγωνισμού.

69 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, με το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 102 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι όταν συμπεριφορά συνιστάμενη στην άρνηση κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως να καταστήσει δυνατή τη διαλειτουργικότητα μεταξύ εφαρμογής που έχει αναπτύξει τρίτη επιχείρηση και ψηφιακής πλατφόρμας ανήκουσας στην κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση δύναται να χαρακτηριστεί ως κατάχρηση, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση μπορεί λυσιτελώς να επικαλεστεί ως αντικειμενικό δικαιολογητικό λόγο της αρνήσεώς της ότι δεν υφίστατο, κατά την ημερομηνία κατά την οποία η τρίτη επιχείρηση ζήτησε τη σχετική πρόσβαση, πρότυπο βάσει του οποίου να διασφαλίζεται η διαλειτουργικότητα, ή μήπως η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση μπορεί να υποχρεωθεί να εκπονήσει το πρότυπο αυτό. Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν, στη δεύτερη αυτή περίπτωση, το άρθρο 102 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση υποχρεούται, αφενός, να λάβει υπόψη τις γενικές ανάγκες της αγοράς ή τις ανάγκες της επιχειρήσεως που ζητεί την ως άνω πρόσβαση και, αφετέρου, να ενημερώσει την επιχείρηση αυτή για τον χρόνο που απαιτείται για την εκπόνηση του εν λόγω προτύπου, ή αν η αρχή ανταγωνισμού υποχρεούται να προβεί σε εξακρίβωση, βάσει αντικειμενικών στοιχείων, του χρόνου που χρειάζεται η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση για να εκπονήσει ένα τέτοιο πρότυπο.

70 Από τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με το άρθρο 102 ΣΛΕΕ προκύπτει ότι επιχείρηση κατέχουσα δεσπόζουσα θέση μπορεί να δικαιολογήσει συμπεριφορές οι οποίες ενδέχεται να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της απαγορεύσεως του συγκεκριμένου άρθρου (αποφάσεις της 27ης Μαρτίου 2012, Post Danmark, C-209/10, EU:C:2012:172, σκέψη 40, και της 21ης Δεκεμβρίου 2023, European Superleague Company, C-333/21, EU:C:2023:1011, σκέψη 201 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

71 Ειδικότερα, προς τούτο, μια τέτοια επιχείρηση δύναται να καταδείξει είτε ότι η συμπεριφορά της είναι αντικειμενικώς αναγκαία είτε ότι το αποτέλεσμα αποκλεισμού που συνεπάγεται μπορεί να αντισταθμισθεί ή ακόμη και να υπερκερασθεί με πλεονεκτήματα ως προς την αποτελεσματικότητα τα οποία ωφελούν και τους καταναλωτές (αποφάσεις της 27ης Μαρτίου

2012, Post Danmark, C-209/10, EU:C:2012:172, σκέψη 41, και της 21ης Δεκεμβρίου 2023, European Superleague Company, C-333/21, EU:C:2023:1011, σκέψη 202 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

72 Κατά πρώτον, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση, αρνούμενη την πρόσβαση τρίτης επιχειρήσεως σε ψηφιακή πλατφόρμα και στο μέτρο που η άρνηση αυτή είναι ικανή να παραγάγει αντίθετα προς τους κανόνες του ανταγωνισμού αποτελέσματα, μπορεί λυσιτελώς να επικαλεστεί, ως αντικειμενικό δικαιολογητικό λόγο της αρνήσεώς της, την ανυπαρξία, για μια κατηγορία εφαρμογών, προτύπου το οποίο να διασφαλίζει τη διαλειτουργικότητα μεταξύ των εφαρμογών αυτών και της πλατφόρμας κατά την ημερομηνία κατά την οποία ζητήθηκε η πρόσβαση ή αν η εν λόγω επιχείρηση μπορεί να υποχρεωθεί να εκπονήσει το πρότυπο αυτό προκειμένου να παράσχει στην τρίτη επιχείρηση τη δυνατότητα να αποκτήσει την εν λόγω πρόσβαση.

73 Όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, η γενική εισαγγελέας στα σημεία 64 και 65 των προτάσεών της, η άρνηση διασφάλισης της διαλειτουργικότητας μεταξύ εφαρμογής και ψηφιακής πλατφόρμας, την οποία αντιτάσσει η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση λόγω της ανυπαρξίας προτύπου για την κατηγορία των σχετικών εφαρμογών, μπορεί να δικαιολογηθεί αντικειμενικώς οσάκις η παροχή της εν λόγω διαλειτουργικότητας μέσω του προτύπου αυτού θα έθετε σε κίνδυνο, αυτή καθεαυτήν και λαμβανομένων υπόψη των ιδιοτήτων της εφαρμογής για την οποία ζητείται η διαλειτουργικότητα, την ακεραιότητα της οικείας πλατφόρμας ή την ασφάλεια της χρήσης της ή ακόμη οσάκις θα ήταν αδύνατο, για άλλους τεχνικούς λόγους, να διασφαλιστεί η διαλειτουργικότητα χάρη στην εκπόνηση του εν λόγω προτύπου.

74 Αντιθέτως, πέραν των περιπτώσεων αυτών, η ανυπαρξία του προτύπου για την κατηγορία των σχετικών εφαρμογών ή οι συνδεόμενες με την εκπόνησή του δυσχέρειες τις οποίες ενδέχεται να αντιμετωπίσει η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση δεν μπορούν να αποτελέσουν, αυτές καθεαυτές, αντικειμενικό δικαιολογητικό λόγο για την εκ μέρους της επιχειρήσεως αυτής άρνηση προσβάσεως. Ωστόσο, λαμβανομένων υπόψη όλων των κρίσιμων συναφώς περιστάσεων, η ανάγκη να αφιερωθεί εύλογο χρονικό διάστημα στην εκπόνηση του προτύπου, με συνέπεια την αδυναμία άμεσης υλοποίησης της ζητούμενης διαλειτουργικότητας, μπορεί να θεωρηθεί ως αντικειμενικώς απαραίτητη και σύμφωνη προς την αρχή της αναλογικότητας, λαμβανομένων υπόψη τόσο των αναγκών της επιχειρήσεως που ζητεί πρόσβαση στην πλατφόρμα της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως όσο και των δυσκολιών που αντιμετωπίζει η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση κατά την εκπόνηση του προτύπου.

75 Συναφώς, ασκούν επιρροή, μεταξύ άλλων, ο βαθμός τεχνικής δυσχέρειας για την εκπόνηση, για την κατηγορία των σχετικών εφαρμογών, του προτύπου το οποίο καθιστά δυνατή τη ζητούμενη πρόσβαση, περιορισμοί που συνδέονται με την αδυναμία αποκτήσεως, σε σύντομο χρονικό διάστημα, ορισμένων εκ των πόρων –ιδίως ανθρώπινων πόρων– που είναι αναγκαίοι για την εκπόνηση του προτύπου, λαμβανομένων υπόψη των αναγκών της αιτούσας την πρόσβαση επιχειρήσεως, ή ακόμη εξωγενείς σε σχέση με την κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση περιορισμοί που επηρεάζουν την ικανότητά της να εκπονήσει το εν λόγω πρότυπο, όπως είναι, για παράδειγμα, οι περιορισμοί που αφορούν το εφαρμοστέο κανονιστικό πλαίσιο.

76 Τούτου λεχθέντος, όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, η γενική εισαγγελέας στα σημεία 74 και 75 των προτάσεών της, η εκπόνηση ενός τέτοιου προτύπου που διασφαλίζει τη ζητούμενη διαλειτουργικότητα μπορεί να συνεπάγεται κόστος για την κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση. Εντούτοις, το άρθρο 102 ΣΛΕΕ δεν αντιτίθεται στο να απαιτήσει η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση προσήκον οικονομικό αντάλλαγμα από την επιχείρηση που ζήτησε

τη διαλειτουργικότητα. Ένα τέτοιο αντάλλαγμα πρέπει να είναι δίκαιο και αναλογικό, παρέχοντας στην κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση τη δυνατότητα, λαμβανομένου υπόψη του πραγματικού κόστους μιας τέτοιας εκπονήσεως, να αντλήσει προσήκον κέρδος από αυτήν. Ο καθορισμός του ύψους του ανταλλάγματος δεν θίγει τη συνεκτίμηση του ανταλλάγματος κατά την ενδεχόμενη εφαρμογή άλλων κανόνων του δικαίου της Ένωσης που διέπουν, εφόσον συντρέχει περίπτωση, την αμοιβή που καταβάλλεται στην κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση για τον λόγο ότι η επιχείρηση που ζήτησε τη διαλειτουργικότητα απέκτησε τελικούς χρήστες για την εφαρμογή της.

77 Τέλος, η έλλειψη απαντήσεως της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως στο αίτημα τρίτης επιχειρήσεως με το οποίο ζητείται από την κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση να διασφαλίσει τη διαλειτουργικότητα μεταξύ της ψηφιακής πλατφόρμας που της ανήκει και εφαρμογής που έχει αναπτύξει η τρίτη επιχείρηση θα μπορούσε να αποτελέσει ένδειξη ότι η άρνηση διασφαλίσεως τέτοιας διαλειτουργικότητας δεν δικαιολογείται αντικειμενικώς.

78 Κατά δεύτερον, υπογραμμίζεται ότι, μολονότι οι αρχές ανταγωνισμού φέρουν το βάρος αποδείξεως της συνδρομής των περιστάσεων που στοιχειοθετούν παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, είτε σε επίπεδο Ένωσης είτε σε εθνικό επίπεδο, εντούτοις, όπως υπομνήσθηκε στις σκέψεις 70 και 71 της παρούσας αποφάσεως, στην οικεία κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση εναπόκειται να προβάλει ενδεχόμενους αντικειμενικούς δικαιολογητικούς λόγους και να επικαλεστεί, συναφώς, επιχειρήματα και αποδεικτικά στοιχεία.

79 Εφόσον η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση συμμορφωθεί προς την εν λόγω απαίτηση, εναπόκειται εν συνεχεία στην αρχή ανταγωνισμού, σε περίπτωση που προτίθεται να καταλήξει στη διαπίστωση κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης, να καταδείξει ότι τα επιχειρήματα και τα αποδεικτικά στοιχεία που επικαλέστηκε η εν λόγω επιχείρηση δεν μπορούν να υπερισχύσουν και ότι, ως εκ τούτου, η προβαλλόμενη δικαιολόγηση δεν μπορεί να γίνει δεκτή.

80 Συναφώς, σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η αρμόδια αρχή ανταγωνισμού οφείλει, λαμβάνοντας μεταξύ άλλων υπόψη τους λόγους που γνωστοποίησε η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση στην τρίτη επιχείρηση προκειμένου να δικαιολογήσει την αντιταχθείσα σε αυτήν άρνηση διασφαλίσεως της διαλειτουργικότητας μεταξύ εφαρμογής που έχει αναπτύξει η τρίτη επιχείρηση και ψηφιακής πλατφόρμας ανήκουσας στην κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση, και συνεκτιμώντας όλες τις κρίσιμες περιστάσεις, αφενός, να εξακριβώσει κατά πόσον είναι αντικειμενικώς απαραίτητη η άρνηση της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως να εκπονήσει, για την κατηγορία των σχετικών εφαρμογών, πρότυπο το οποίο να καθιστά δυνατή τη διαλειτουργικότητα και, αφετέρου, να εκτιμήσει κατά πόσον η άρνηση αυτή είναι σύμφωνη προς την αρχή της αναλογικότητας.

81 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, στο τρίτο και στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 102 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι όταν συμπεριφορά συνιστάμενη στην άρνηση κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως να διασφαλίσει τη διαλειτουργικότητα μεταξύ εφαρμογής που έχει αναπτύξει τρίτη επιχείρηση και ψηφιακής πλατφόρμας ανήκουσας στην κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση δύναται να χαρακτηριστεί ως κατάχρηση, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση μπορεί λυσιτελώς να επικαλεστεί ως αντικειμενικό δικαιολογητικό λόγο της αρνήσεώς της ότι δεν υφίστατο, κατά την ημερομηνία κατά την οποία η τρίτη επιχείρηση ζήτησε τη σχετική πρόσβαση, πρότυπο βάσει του οποίου να διασφαλίζεται η διαλειτουργικότητα, οσάκις η παροχή της εν λόγω διαλειτουργικότητας μέσω του προτύπου θα έθετε σε κίνδυνο, αυτή καθεαυτήν και λαμβανομένων υπόψη των ιδιοτήτων της εφαρμογής για την οποία ζητείται η

διαλειτουργικότητα, την ακεραιότητα της οικείας πλατφόρμας ή την ασφάλεια της χρήσης της, ή ακόμη οσάκις θα ήταν αδύνατο, για άλλους τεχνικούς λόγους, να διασφαλιστεί η διαλειτουργικότητα χάρη στην εκπόνηση του εν λόγω προτύπου. Σε διαφορετική περίπτωση, η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση υποχρεούται να εκπονήσει ένα τέτοιο πρότυπο εντός του αναγκαίου προς τούτο εύλογου χρονικού διαστήματος και, ενδεχομένως, έναντι προσήκοντος οικονομικού ανταλλάγματος, λαμβανομένων υπόψη των αναγκών της τρίτης επιχειρήσεως που ζήτησε την εκπόνηση του προτύπου, του πραγματικού κόστους της εκπονήσεως και του δικαιώματος της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως να αποκομίσει προσήκον κέρδος από αυτήν.

Επί του πέμπτου προδικαστικού ερωτήματος

82 Με το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 102 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι, προκειμένου να εκτιμήσει την ύπαρξη κατάχρησης συνιστάμενης σε άρνηση κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως να διασφαλίσει τη διαλειτουργικότητα μεταξύ εφαρμογής που έχει αναπτύξει τρίτη επιχείρηση και ψηφιακής πλατφόρμας
κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση, η αρχή ανταγωνισμού οφείλει να προβεί σε ορισμό της αγοράς επόμενου σταδίου στην οποία η άρνηση αυτή μπορεί να παραγάγει αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αποτελέσματα, έστω και αν η αγορά αυτή είναι απλώς δυνητική.

83 Υπενθυμίζεται ότι ο καθορισμός της σχετικής αγοράς, στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, αποτελεί, κατ' αρχήν, προϋπόθεση για την εκτίμηση της ενδεχόμενης ύπαρξης δεσπόζουσας θέσης της οικείας επιχειρήσεως (πρβλ. απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 1973, Europemballage και Continental Can κατά Επιτροπής, 6/72, EU:C:1973:22, σκέψη 32), προκειμένου να προσδιοριστούν τα όρια εντός των οποίων πρέπει να αξιολογείται το ζήτημα αν η επιχείρηση είναι σε θέση να ενεργεί, σε σημαντικό βαθμό, ανεξάρτητα από τους ανταγωνιστές της, τους πελάτες της και τους καταναλωτές (πρβλ. αποφάσεις της 9ης Νοεμβρίου 1983, Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin κατά Επιτροπής, 322/81, EU:C:1983:313, σκέψη 37, και της 27ης Ιουνίου 2024, Επιτροπή κατά Servier κ.λπ., C-176/19 P, EU:C:2024:549, σκέψη 381).

84 Προκειμένου να εκτιμηθεί ο καταχρηστικός χαρακτήρας αρνήσεως όπως αυτής που περιγράφεται στη σκέψη 82 της παρούσας αποφάσεως, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ δύο αγορών, ήτοι, αφενός, της αγοράς στην οποία εμπίπτει η ψηφιακή πλατφόρμα και όπου η επιχείρηση στην οποία ανήκει η πλατφόρμα κατέχει δεσπόζουσα θέση, ήτοι αγοράς που αποτελεί, κατά κανόνα, την αγορά προηγούμενου σταδίου και, αφετέρου, της αγοράς στην οποία η εφαρμογή χρησιμοποιείται για την παραγωγή άλλου προϊόντος ή για την παροχή άλλης υπηρεσίας εκ μέρους της επιχειρήσεως που ζητεί τη διαλειτουργικότητα μεταξύ της εφαρμογής και της πλατφόρμας και στην οποία ενδέχεται να επέλθουν τα αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αποτελέσματα της συμπεριφοράς της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως, ήτοι αγοράς που συνιστά παραπλήσια αγορά, ιδίως επόμενου σταδίου.

85 Στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, ο προσδιορισμός της αγοράς επόμενου σταδίου δεν απαιτεί κατ' ανάγκην ακριβή ορισμό της αγοράς προϊόντων και της γεωγραφικής αγοράς. Υπό ορισμένες περιστάσεις, αρκεί να μπορεί να προσδιοριστεί μια δυνητική, ενδεχομένως και υποθετική, αγορά (απόφαση της 29ης Απριλίου 2004, IMS Health, C-418/01, EU:C:2004:257, σκέψη 44). Συγκεκριμένα, όταν η σχετική αγορά επόμενου σταδίου βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη ή εξελίσσεται ταχύτατα και, κατά συνέπεια, η έκτασή της δεν είναι πλήρως ορισμένη κατά την ημερομηνία κατά την οποία η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση θέτει σε εφαρμογή την προβαλλόμενη ως καταχρηστική συμπεριφορά, αρκεί η αρχή ανταγωνισμού να

προσδιορίσει απλώς την αγορά αυτή, έστω και αν είναι δυνητική. Η αρχή ανταγωνισμού οφείλει εν συνεχεία, λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά και τη δυνητική έκταση της εν λόγω αγοράς, να αποδείξει ότι η επίμαχη συμπεριφορά είναι ικανή να παραγάγει αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αποτελέσματα στην εν λόγω αγορά, έστω και αν στην αγορά αυτή υφίσταται μόνον δυνητικός ανταγωνισμός μεταξύ των προϊόντων ή των υπηρεσιών της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως, αφενός, και –σε περίπτωση συμπεριφοράς της επιχειρήσεως αυτής συνιστάμενης στην άρνηση της διαλειτουργικότητας που ζητεί τρίτη επιχείρηση με ψηφιακή πλατφόρμα ανήκουσα στην κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση– των προϊόντων ή των υπηρεσιών της επιχειρήσεως που ζητεί τη διαλειτουργικότητα, αφετέρου.

86 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το άρθρο 102 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι, προκειμένου να εκτιμήσει την ύπαρξη κατάχρησης συνιστάμενης σε άρνηση κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως να διασφαλίσει τη διαλειτουργικότητα μεταξύ εφαρμογής που έχει αναπτύξει τρίτη επιχείρηση και ψηφιακής πλατφόρμας ανήκουσας στην κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση, η αρχή ανταγωνισμού μπορεί να περιοριστεί στο να προσδιορίσει απλώς την αγορά επόμενου σταδίου στην οποία η άρνηση αυτή μπορεί να παραγάγει αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αποτελέσματα, έστω και αν η αγορά επόμενου σταδίου δεν είναι παρά δυνητική, δεδομένου ότι ο εν λόγω προσδιορισμός δεν απαιτεί κατ' ανάγκην ακριβή ορισμό της σχετικής αγοράς προϊόντων και της σχετικής γεωγραφικής αγοράς.

Επί των δικαστικών εξόδων

87 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 102 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι η άρνηση κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως η οποία έχει αναπτύξει ψηφιακή πλατφόρμα να διασφαλίσει, κατόπιν αιτήματος τρίτης επιχειρήσεως, τη διαλειτουργικότητα της πλατφόρμας αυτής με εφαρμογή την οποία έχει αναπτύξει η τρίτη επιχείρηση μπορεί να συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης, έστω και αν η εν λόγω πλατφόρμα δεν είναι απαραίτητη για την εμπορική εκμετάλλευση της ως άνω εφαρμογής σε αγορά επόμενου σταδίου, αλλά δύναται να καταστήσει την εφαρμογή ελκυστικότερη για τους καταναλωτές, εφόσον η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση δεν έχει αναπτύξει την ψηφιακή πλατφόρμα αποκλειστικώς για τις ανάγκες της δικής της δραστηριότητας.**

2) **Το άρθρο 102 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι το γεγονός και μόνον ότι τόσο η επιχείρηση που έχει αναπτύξει εφαρμογή και έχει ζητήσει από κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση να διασφαλίσει τη διαλειτουργικότητα της εφαρμογής αυτής με ψηφιακή πλατφόρμα ανήκουσα στην τελευταία αυτή επιχείρηση, όσο και ανταγωνιστές της πρώτης επιχειρήσεως παρέμειναν ενεργοί στην αγορά στην οποία εμπίπτει η εφαρμογή αυτή και ενίσχυσαν τη θέση τους εντός της εν λόγω αγοράς, μολονότι δεν επωφελούνταν μιας τέτοιας διαλειτουργικότητας, δεν αρκεί για να καταδειχθεί ότι η άρνηση της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως να ικανοποιήσει το αίτημα αυτό δεν ήταν ικανή να παραγάγει αντίθετα προς τους κανόνες του ανταγωνισμού αποτελέσματα. Πρέπει να**

εκτιμηθεί αν η συμπεριφορά αυτή της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως ήταν ικανή να παρακωλύσει τη διατήρηση ή την ανάπτυξη του ανταγωνισμού στη σχετική αγορά, λαμβανομένων υπόψη όλων των κρίσιμων πραγματικών περιστάσεων.

3) **Το άρθρο 102 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι όταν συμπεριφορά συνιστάμενη στην άρνηση κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως να διασφαλίσει τη διαλειτουργικότητα μεταξύ εφαρμογής που έχει αναπτύξει τρίτη επιχείρηση και ψηφιακής πλατφόρμας ανήκουσας στην κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση δύναται να χαρακτηριστεί ως κατάχρηση, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση μπορεί λυσιτελώς να επικαλεστεί ως αντικειμενικό δικαιολογητικό λόγο της αρνήσεώς της ότι δεν υφίστατο, κατά την ημερομηνία κατά την οποία η τρίτη επιχείρηση ζήτησε τη σχετική πρόσβαση, πρότυπο βάσει του οποίου να διασφαλίζεται η διαλειτουργικότητα, οσάκις η παροχή της εν λόγω διαλειτουργικότητας μέσω του προτύπου θα έθετε σε κίνδυνο, αυτή καθεαυτήν και λαμβανομένων υπόψη των ιδιοτήτων της εφαρμογής για την οποία ζητείται η διαλειτουργικότητα, την ακεραιότητα της οικείας πλατφόρμας ή την ασφάλεια της χρήσης της, ή ακόμη οσάκις θα ήταν αδύνατο, για άλλους τεχνικούς λόγους, να διασφαλιστεί η διαλειτουργικότητα χάρη στην εκπόνηση του εν λόγω προτύπου. Σε διαφορετική περίπτωση, η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση υποχρεούται να εκπονήσει ένα τέτοιο πρότυπο εντός του αναγκαίου προς τούτο εύλογου χρονικού διαστήματος και, ενδεχομένως, έναντι προσήκοντος οικονομικού ανταλλάγματος, λαμβανομένων υπόψη των αναγκών της τρίτης επιχειρήσεως που ζήτησε την εκπόνηση του προτύπου, του πραγματικού κόστους της εκπονήσεως και του δικαιώματος της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως να αποκομίσει προσήκον κέρδος από αυτήν.**

4) **Το άρθρο 102 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι, προκειμένου να εκτιμήσει την ύπαρξη κατάχρησης συνιστάμενης σε άρνηση κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως να διασφαλίσει τη διαλειτουργικότητα μεταξύ εφαρμογής που έχει αναπτύξει τρίτη επιχείρηση και ψηφιακής πλατφόρμας ανήκουσας στην κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση, η αρχή ανταγωνισμού μπορεί να περιοριστεί στο να προσδιορίσει απλώς την αγορά επόμενου σταδίου στην οποία η άρνηση αυτή μπορεί να παραγάγει αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αποτελέσματα, έστω και αν η αγορά επόμενου σταδίου δεν είναι παρά δυνητική, δεδομένου ότι ο εν λόγω προσδιορισμός δεν απαιτεί κατ' ανάγκην ακριβή ορισμό της σχετικής αγοράς προϊόντων και της σχετικής γεωγραφικής αγοράς.**

(υπογραφές)